

Diakonats kris

Utövandet av diakoni är enligt *Kyrkoordningen* en del av församlingens huvuduppgift, men lika viktig som diakonin är, lika mångfacetterat har den organiserade diakonin uppträtt genom historien. Diakoniet är tveklöst en del av kyrkans ämbete sådant det har instiftats och utövats sedan allra äldsta tid, men uppdraget har förståtts mycket olika, inte bara över tid utan också i olika kyrkor. Om prästens uppgift från början var eukaristifirande, förkunnelse osv., och biskopen därutöver utövande tillsyn och vigde, så är det inte lika enkelt att fastslå vad diakonens specifika uppgifter var – eller är. I fornkyrkan var det snarast fråga om ett brett uppdrag i kyrkans och församlingens tjänst som kunde innehålla flera av de uppgifter som kyrkan genom anställningar idag håller sig med; allt från liturgisk tjänst till konkret ekonomisk och materiell förvaltning.

Med tiden försvann det permanenta diakoniet i västkyrkan och blev istället ett vigningssteg på vägen mot prästämbetet; tillsammans med vigning till subdiakon och präst räknades diakoniet till *ordines maiores*, de högre vigningarna. I östkyrkan har däremot det permanenta diakoniet kvarstått.

Det evangeliska diakoniet återuppväcktes och fick sin utformning i Tyskland, för männens del i Hamburg 1833 genom Heinrich Wichern och för kvinnorna i Kaiserswerth, där Theodor Fliedner 1836 grundade ett slags diakonissanstalt. Denna verksamhet inspirerade till de svenska diakoniinstitutionerna av vilka Ersta är äldst, grundad redan 1851. För utbildning av manliga diakoner bildades 1898 Svenska Diakonsällskapet, som från 1905 hade sin verksamhet på Stora Sköndal. Under åren 1925–35 utbildades även s.k. pastorsdiakoner vid Svenska kyrkans lekmannaskola i Sigtuna.

Diakonissorna fick inte gifta sig. De hade sjukvård som huvuduppgift, tillhörde moderhuset och sändes ut till församlingar efter förfrågan från dessa, medan de manliga diakonerna själva kunde ta en anställning.

Längre fram i tiden kom diakoner och diakonissor att vigas av en biskop som tillhörde diakoniinstitutionens styrelse, även om diakoniet formellt inte hörde till kyrkans ämbete. Diakonissorna stod under moderhusets tillsyn, inte stiftsbiskopens. Detta förhållande ansågs otillfredsställande, men vägen vidare i kyrkomötet blev till en riktig långbänk. Först med beslutet 1999 om ny kyrkoordning ändrades denna ordning. Men vad var det då för sorts diakonat som knöts närmare kyrkan?

I motsats till en hierarkisk utformning hade BEM-dokumentet tidigare framhållit en »treledad», likställd ämbetsyn där diakon och präst utgör biskopens två händer. Det är oklart i vilken utsträckning denna syn speglar fornkyrkliga förhållanden eller om den är en nykonstruktion. Dock har den blivit avgörande för nutida svenskkyrklig ämbetsuppfattning.

Det diakonat som beslutet 1999 gjorde till en del av kyrkans ämbete hade tidigare definierats av uppgiften, men nu blev man tvungen att definiera och beskriva det teologiskt. Diakonen är nu, heter det, ett barmhärtighetens tecken, och diakonen representerar inte bara Kristus som diakon utan även den kallelse till diakoni som egentligen är församlingens. Diakonats profetiska röst framhålls gärna. Diakonen ska ge de svaga i samhället en röst.

Det organiserade diakonats har under hela 1900-talet förändrats och anpassat sig till rådande behov. Moderhusen och diakonianstalterna fokuserade på sjukvård, och de diakonissor som sändes ut var mer eller mindre fristående från församlingsarbetet i övrigt. Senare kom diakoner och diakonissor att vara verksamma med att bygga upp många av de verksamheter som idag präglar församlingarnas arbete. Sådant arbete sker fortfarande, men diakonin har under senare tid allt mer utvecklats till ett slags kyrkans socialtjänst – profilutbildningen idag är snarare socionom än sjuksköterska. Diakonats har vidare blivit alltmer inriktade på att kritisera missförhållanden i samhället.

Parallellt har de senaste decennierna inneburit en generell professionalisering av yrkesgrupper. De olika yrkena har blivit allt mer avgränsade från varandra och utbildningarna likaså. Detta gäller också inom kyrkan. Diakonerna har själva aktivt drivit denna process och framgångsrikt framhållit behovet av diakoni och den egna gruppens insatser. I nummer efter nummer av *Kyrkans Tidning* kan man läsa om nödrop efter diakoner. Diakonats framställs i förhållande till behoven som ett »bristyrke». Att blanda samman yrke och ämbete, yrke och tjänst är knappast unikt för diakoner, men det är ändå en illavarslande signal.

Diakonats ska vara ett barmhärtighetens tecken. Det är inte tu tal om att många diakoner också är det, men problemet är att denna kallelse inte bara gäller diakonats utan hela församlingen. Professionaliseringen riskerar därför att ta ifrån lekfolket den uppgift som i första hand är deras, nämligen att vara kyrka i världen, att i ord och handling tala och vittna.

Det är exempelvis församlingen som har uppdraget att påpeka missförhållanden, inte diakonerna specifikt. Diakonats har alltså inget eget mandat skilt från församlingens. Ämbetets uppgift – oavsett präst eller diakon – är att rusta lekfolket i denna kallelse och tjänst. Så ser det säkert också ut på en del håll, men den bild som ofta kommer fram, inte minst i debatten, är en annan. Diakoni framstår nu på många sätt som kyrkans socialtjänst med anställda experter.

Trots ett av världens mest utbyggda välfärdssystem är nöden stor och behoven omfattande. När nöden beskrivs får man ett intryck av att diakonins uppdrag uppfattas vara all upplevd nöd. Det är naturligtvis en helt orimlig arbetsbeskrivning. Frågan är snarare vilken som är församlingens specifika uppgift vid sidan om eller i samverkan med det som stat, landsting/region, kommun och en stor mängd frivilligorganisationer utför. Kanske är kallelsen att främst göra det som inte syns men som ändå betyder så mycket, snarare än det som ger störst rubriker. Att ge och göra i det fördolda, alltså (Matt 6:1–4). Alla har inte samma uppdrag, och församlingsdiakoni måste hela tiden bevara riktningen inåt, till församlingen, så att församlingen sedan kan rikta sig utåt. I förlängningen handlar det om att bortom folkkyrkan formulera en församlingsdiakoni där utgångspunkten inte är territorialförsamlingen.

Till problembilden hör också en uttrycklig strävan efter och krav på makt. I några biskopsval har diakoner kandiderat och av andra förts fram som en diakonal röst, en ombudsman, i biskopsmöte och maktens korridorer. Det avslöjar en märklig ämbetsteologi. I många stift har diakoner röstats fram som representanter för vigningstjänsten i domkapitlet. Det framstår minst sagt som ogenomtänkt eftersom diakonen genom sin vigning lingens. Diakonats profetiska röst framhålls gärna. Diakonen ska ge de svaga i samhället en röst.

Det organiserade diakonats har under hela 1900-talet förändrats och anpassat sig till rådande behov. Moderhusen och diakonianstalterna fokuserade på sjukvård, och de diakonissor som sändes ut var mer eller mindre fristående från församlingsarbetet i övrigt. Senare kom diakoner och diakonissor att vara verksamma med att bygga upp många av de verksamheter som idag präglar församlingarnas arbete. Sådant arbete sker fortfarande, men diakonin har under senare tid allt mer utvecklats till ett slags kyrkans socialtjänst – profiltutbildningen idag är snarare socionom än sjuksköterska. Diakonats har vidare blivit alltmer inriktade på att kritisera missförhållanden i samhället.

Parallellt har de senaste decennierna inneburit en generell professionalisering av yrkesgrupper. De olika yrkena har blivit allt mer avgränsade från varandra och utbildningarna likaså. Detta gäller också inom kyrkan. Diakonerna har själva aktivt drivit denna process och framgångsrikt framhållit behovet av diakoni och den egna gruppens insatser. I nummer efter nummer av *Kyrkans Tidning* kan man läsa om nödrop efter diakoner. Diakonats framställs i förhållande till behoven som ett »bristyrke». Att blanda samman yrke och ämbete, yrke och tjänst är knappast unikt för diakoner, men det är ändå en illavarslande signal.

Diakonats ska vara ett barmhärtighetens tecken. Det är inte tu tal om att många diakoner också är det, men problemet är att denna kallelse inte bara gäller diakonats utan hela församlingen. Professionaliseringen riskerar därför att ta ifrån lekfolket den uppgift som i första hand är deras, nämligen att vara kyrka i världen, att i ord och handling tala och vittna.

Det är exempelvis församlingen som har uppdraget att påpeka missförhållanden, inte diakonerna specifikt. Diakonats har alltså inget eget mandat skilt från församlingens. Ämbetets uppgift – oavsett präst eller diakon – är att rusta lekfolket i denna kallelse och tjänst. Så ser det säkert också ut på en del håll, men den bild som ofta kommer fram, inte minst i debatten, är en annan. Diakoni framstår nu på många sätt som kyrkans socialtjänst med anställda experter.

Trots ett av världens mest utbyggda välfärdssystem är nöden stor och behoven omfattande. När nöden beskrivs får man ett intryck av att diakonins uppdrag uppfattas vara all upplevd nöd. Det är naturligtvis en helt orimlig arbetsbeskrivning. Frågan är snarare vilken som är församlingens specifika uppgift vid sidan om eller i samverkan med det som stat, landsting/region, kommun och en stor mängd frivilligorganisationer utför. Kanske är kallelsen att främst göra det som inte syns men som ändå betyder så mycket, snarare än det som ger störst rubriker. Att ge och göra i det fördolda, alltså (Matt 6:1–4). Alla har inte samma uppdrag, och församlingsdiakoni måste hela tiden bevara riktningen inåt, till församlingen, så att församlingen sedan kan rikta sig utåt. I förlängningen handlar det om att bortom

folkkyrkan formulera en församlingsdiakoni där utgångspunkten inte är territorialförsamlingen.

Till problembilden hör också en uttrycklig strävan efter och krav på makt. I några biskopsval har diakoner kandiderat och av andra förts fram som en diakonal röst, en ombudsman, i biskopsmöte och maktens korridorer. Det avslöjar en märklig ämbetsteologi. I många stift har diakoner röstats fram som representanter för vigningstjänsten i domkapitlet. Det framstår minst sagt som ogenomtänkt eftersom diakonen genom sin vigning behoven är stora och kraven och önskemålen om diakonala insatser ökar, framträder diakonatet allt mer spretigt, drivande egna ambitioner, utåtriktat snarare än inåtriktat. Det är därför dags för en genomlysning av både teologi och uppdrag. Det skulle alla tjäna på, inte minst församlingarna.